

Дослідження психологічної сумісності кваліфікованих волейболістів

Синіговець І.В., Сергієнко К.М., Строганов С.В.

Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка
Національний університет фізичного виховання і спорту

Представлені результати досліджень психологічної сумісності кваліфікованих волейболістів волейбольної команди «Буревісник» (м. Чернігів, сезон 2007-2008рр.) В дослідженнях взяло участь 14 спортсменів і головний тренер. Проведено дослідження показників психологічної надійності дозволило визначити рівень змагальної емоційної стійкості, саморегуляції, мотиваційно-енергетичного компоненту та стабільності волейболістів. Встановлено психологічну сумісність спортсменів. Визначено психологічний стиль та тип керівництва головного тренера.

Синиговец И. В., Сергиенко К.М., Строганов С.В. Исследование психологической совместимости кваліфікованных волейболистов. Представлены результаты исследований психологической совместимости кваліфікованных волейболистов волейбольной команды «Буревестник» (г. Чернигов, сезон 2007-2008гг.) В исследованиях приняли участие 14 спортсменов и главный тренер. Проведены исследования показателей психологической надежности. Это позволило определить уровень соревновательной эмоциональной стойкости, саморегуляции, мотивационно-энергетического компонента и стабильности волейболистов. Установлена психологическая совместимость спортсменов. Определен психологический стиль и тип руководства главного тренера.

Sinigivec I.V., Sergienko K.M., Stroganov S.V. Psychological compatibility of qualified volleyball players research. Results of researches of psychological compatibility of the qualified volleyball players of volleyball command are presented (Chernigov, a season 2007-2008.) In researches have taken part 14 sportsmen and the trainer. Researches of parameters of psychological reliability are conducted. It has allowed to define a level of competitive emotional durability, a self-regulation, motivational power a component and stability of volleyball players. Psychological compatibility of sportsmen fixed. Psychological style and type of the management of the principal trainer is defined.

волейбол, волейболісти, психологічна сумісність.

волейбол, волейболисты, психологическая совместимость.

volleyball, volleyball players, psychological compatibility.

Вступ.

Питання, які відносяться до вивчення психологічної сумісності, її змістовних та структурних складових, характеристик формування та протікання, знаходяться в центрі уваги багатьох дослідників.

Важливість проблеми оцінки та прогнозу психологічної сумісності викликана також тим, що із ростом спортивних досягнень, зміною умов життя, розвитком технічного прогресу змінюються самі відносини людей в колективах, які задіяні в спільній діяльності. Положення доповнюється ще і таким загальним правилом, що система оцінки ефективності груп та колективів має історичний характер і може змінюватися разом із прогресивним розвитком суспільства, його просуванням вперед.

Актуальність даної роботи обумовлена великим значенням поставленої проблеми, недостатнім висвітленням питань, які відносяться до вивчення системи прогнозування психологічної сумісності спортсменів та обґрунтування методології її оцінки в команді.

Вихідні концептуальні положення, які дозволяють виділити основні об'єктивні та суб'єктивні сторони взаємодії в спортивній команді, розроблені в роботах В.В. Андеева [1]; В.І. Воронової [2]; А.Л. Журавльова [3]; Я.Л. Коломінського [4]; Г.В. Ложкіна [5]; та ін.

Однак, спеціальний аналіз науково-методичної літератури показує, що подібно більшості соціально-психологічних, в тому числі і створених груповим контекстом, феноменів, психологічна сумісність не має єдиного визначення.

Робота виконана за планом НДР Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка.

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Мета дослідження - дослідити психологічну су-

місність спортсменів волейбольної команди «Буревісник» сезону 2007-2008 рр.

Для досягнення поставленої мети та вирішення визначених завдань використовуються такі *методи дослідження*:

а) теоретичні – вивчення, аналіз, узагальнення літературних і документальних матеріалів з проблеми дослідження;

б) емпіричні – спостереження, психологічне тестування.

Дослідно-експериментальна робота проводилась з кваліфікованими спортсменами волейбольної команди «Буревісник» м. Чернігів в дослідженнях взяло участь 14 спортсменів та головний тренер М.П. Благодарний.

Результати дослідження.

Для виконання тренувальних завдань спортивна команда може поділятися на групи різної чисельності залежно від характеру вправ. Кожна з таких груп протягом певного часу буде діяти і жити відповідно до групових психологічних законів, що залишить слід у свідомості її учасників. Тому досвідчені тренери не покладаються на волю випадку, і намагаються поділяти спортсменів для виконання вправ на тренуваннях з урахуванням їх взаємного впливу один на одного.

Для вирішення цієї проблеми нами було проведено дослідження, яке дозволило виявити чотири мікрогрупи в команді «Буревісник» (табл. 1).

Велика кількість мікрогруп відносно кількості гравців, говорить про те, що члени команди по за майданчиком не мають більш тісних стосунків. Також ми визначили одинаків в команді «Буревісник» – К. Піун, В. Тевкун. Як відомо згуртований колектив повинен бути одним цілим та не мати мікрогруп. З цього можна зробити висновок про те, що атмосфера даної команди не згуртована.

Таблиця 1

Мікрогрупи команди «Буревісник»

Мікро-групи	Прізвище гравця
1	Богдан О., Носко Р., Яценко О, Булах І.
2	Циркін Д., Гуревич І, Старченко О.
3	Нікалайчук М., Супрун С, Забара Ю.
4	Жула В. Сосимович В.
одинакі	Піун К., Тевкун В.

В табл. 2 представлені наступні групові ролі гравців команди «Буревісник». Опитуванням гравців виявлено наступне розподілення групових ролей в команді: лідером, організатором роботи, дослідником ресурсів та завершувачем – є граючий тренер В.П. Жула, а будівником, генератором ідей, організатором групи – є В. Сосимович, оцінником ідей – є головний тренер М.П. Благодарний.

Таблиця 2

Визначення групових ролей в волейболістів команди «Буревісник»

Групові ролі	Прізвище гравця
лідер	Жула В. П.
будівник	Сосимович В.
генератор ідей	Сосимович В.
оцінник ідей	Благодарний М.П.
організатор роботи	Жула В. П.
організатор групи	Сосимович В.
дослідник ресурсів	Жула В. П.
завершувач	Жула В. П.

Характеризуючи отримані показники даного дослідження ми можемо сказати що в команді «Буревісник» є два лідера, які спільно управляють групою. Розподіл наступних групових ролей відбувається в команді між двома лідерами та головним тренером. На нашу думку це пов'язано з тим що – В.П. Жула виконує тренерські обов'язки, а В. Сосимович – є капітаном команди. Ці положення сприяють покращенню психологічної сумісності між членами спортивної команди в зв'язку з тим, що в управлінні групи беруть участь провідні гравці та головний тренер команди «Буревісник».

При опрацюванні анкет волейболістів команди «Буревісник» по методиці відношення до тренувальної і змагальної діяльності (розробленою Ю.А. Коломійцевим), ми визначили, що 72 % опитаних вважає відношення до тренувань та змагань відповідає високому рівню, 28 % – оцінили своє відношення – вище за середній рівень.

Тренер вважає, що 5 % волейболістів команди мають високий рівень відношення до тренувань та змагань, 95 % – вище середнього рівня, але аналіз взаємооцінки показав наступне розподілення у 7 % – респондентів, відношення до тренувальної і змагальної діяльності, як вважають партнери команди, вище

середнього рівня; 50 % – середній рівень, 28 % – нижче за середній рівень; 15 % – низький рівень.

Опрацювання анкет методики вивчення направленості особистості (розроблену М. Рокичем) проводилось з метою дослідження взаємодій та взаємовідносин, які склалися в волейбольній команді.

При вивченні направленості особистості волейболістів команди «Буревісник» ми визначили наступні напрямки психологічної направленості спортсменів: на себе, на взаємодію, на завдання.

Аналізуючи методику ми визначили, що в середньому направленість особистості волейболістів команди «Буревісник» спрямована: 54 % – на себе, 24 % – на взаємодію, 22 % – на завдання. Результати проведеної методики, говорять про те, що волейболісти більше спрямовані на себе, ніж на взаємодію та завдання. Такі люди характеризуються як неприємні, агресивні, схильні до конкуренції, догматики, сенситивні до зовнішніх ознак розбіжності, інтровертовані, ревниві, напружені, іноді невпевнені, роздратовані, тривожні, із недостатнім самоконтролем, лабільні, консервативні. На відміну від гравців, головний тренер, має найбільший відсоток при направленості на завдання, що характеризує його, як самостійну і впевнену, вольову, вперту, тверезу, радикальну, недогматичну, без потреби взагалі в якійсь допомозі, агресивну і вперту у досягненні мети людину.

Високий відсоток спрямованості на себе волейболістів команди «Буревісник», перешкоджає виконанню конкретних завдань чи надання справжньої, відвертої допомоги партнерам в складних ситуаціях, а також не сприяє згуртованості команди та призводить до неузгодженості дій в тренувальному та змагальному процесі.

Дослідження показників психологічної надійності дозволило нам визначити рівень змагальної емоційної стійкості, саморегуляції, мотиваційно-енергетичного компоненту та стабільності волейболістів.

Аналізуючи показники змагальної емоційної стійкості ми визначили наступне: 23 % волейболістів мають вищий за середній рівень, 14 % – відповідають середньому рівню, 67 % – мають нижчий за середній рівень. Вищий за середній рівень саморегуляції ми виявили у 78 % волейболістів, 14 % – мають середній рівень, 7 – мають нижчий за середній рівень. Мотиваційно-енергетичний компонент у 28 % волейболістів відповідає середньому рівню, а 72 % – мають нижчий за середній рівень. Стійкість до перешкод у 50 % волейболістів знаходиться на нижчому за середній рівень, 14 % – мають середній рівень, 36 % – мають вищий за середній рівень.

Якщо розглянути показники психологічної надійності для конкретних волейболістів, то можна визначити, що тільки В.П. Жула, В.Сосимович та О. Яценко мають високий рівень розвитку досліджуваних показників психологічної надійності

Проведені нами дослідження дозволили визначити тип та стиль головного тренера. На думку 100 % гравців М.П. Благодарний відноситься до типу тренерів з настановою виключно на спортивний результат

і має авторитарний стиль керівництва. У роботі тренерів такого типу немає місця навчально-виховному процесу, оскільки спортсмен для них є засобом досягнення вузьких особистих професійних інтересів, а не суб'єктом психолого-педагогічних впливів. У процесі особистісного формування в такому випадку у спортсменів спостерігаються різні порушення розвитку глибинних особистісних структур (неадекватність власного «Я», невпевненість, занижений рівень домагань, спотворення ціннісних орієнтацій, мотивацій і потреб тощо).

Визначений стиль керівництва характеризується повною єдиноначальністю тренера, прагненням залишити за собою виключне право на прийняття рішень, упевнений в цінності харизматичної влади, не терпить заперечень, категоричний в судженнях, вимагає від вихованців пунктуального виконання вказівок, залишаючи мінімум можливостей для прояву особистої ініціативи, не передає своїх повноважень.

За типологією Л. Персивалю [2], більшість спортсменів команди «Буревісник» вважає, що М.П. Благодарний – за позитивними особистісними рисами характеризується, як «*турист*» – контактує з усіма членами команди, як із «зірками», так і з запасними; проводить бесіди, однаково працює зі спортсменами, які виступають вдало, і з тими, у кого є ті чи інші проблеми; завжди в курсі всіх подій, приділяє кожному спортсмену частку уваги.

За негативними особистісними рисами: «*ображаючий*» – тип тренера, якого дуже не люблять; «*крикун*» – вважає, що успішність його роботи залежить від величини шуму, який він створює; «*професор*» – науково настроєє себе і своїх вихованців за допомогою найскладніших настанов і планів на гру та інші заходи.

Вищезазначені типи лише приблизно характеризують особливості діяльності тренерів у спорті, але можуть допомогти кожному з них, проаналізувавши специфічні особливості своєї роботи зі спортсменом або командою, зробити певні висновки.

Висновки

Отримані дані, дають можливість констатувати те, що сумісності гравців волейбольної команди «Буревісник» сезону 2007-2008, на даний момент зна-

ходиться на середньому рівні оцінювання більшості методик. Дані дослідження дозволили нам розробити рекомендації тренерам, щодо підвищення сприятливої психологічної атмосфери в команді «Буревісник».

Проведені нами дослідження дозволили визначити тип та стиль головного тренера. На думку 100 % гравців М.П. Благодарний відноситься до типу тренерів з настановою виключно на спортивний результат і має авторитарний стиль керівництва.

Кожен тренер повинен вивчати досвід, накопичений у світовому волейболі. Ми думаємо, що застій українського волейболу обумовлений тим, що була забута невід'ємна в цей час частина тренувального процесу – психологічна підготовка. У цій області в нас є більші резерви, але, на жаль, у нас мало, тренерів, які займаються цією проблемою. Тому необхідно, приділяти їй більше уваги, постійно висвітлювати її на семінарах тренерів, тому що в сучасному волейболі фізичну та техніко-тактичну зрілість команди тренер може використати тільки за умови, що він добре знає психічний стан своїх гравців.

В подальшому планується розробка програми дій покращення психологічної сумісності та клімату в команді «Буревісник» м. Чернігів.

Література

1. Андреев В.В. Формирование команды. – 2 изд., перераб. и доп. / В.В. Андреев. – М.: Сфера, 1999. – 543 с.
2. Воронова В.І. Психология спорта: Навч. посібник. / В.І. Воронова – К.: Олімпійська література, 2007. – 298 с.
3. Журавлев А.Л. Психология совместной деятельности. / А.Л. Журавлев. – М.: «Институт психологии РАН», 2005. – 640 с.
4. Коломинский Я.Л. Психология взаимоотношений в малых группах. / Я.Л. Коломинский. – Минск: Тетра-Системас, 2000. – 392 с.
5. Психологічний клімат спортивної команди. [Навчально-методичний посібник для студентів інституту фізичного виховання і спорту.] / Г.В. Ложкін, С.С. Бринзак, А.І. Драчук, В.М. Костокевич. – Вінниця: ВДПУ імені М. Коцюбинського, 2006. – 113 с.
6. Синіговець І. В. Психологічні сумісності кваліфікованих волейболістів [Електронний ресурс] / І.В. Синіговець // Мій тренер – Режим доступу: <http://miytrenner.com/113-doslidzhennya-psixologichnoyi-sumisnosti.html>

Надійшла до редакції 18.06.2009 р.
Синіговець Ігор Васильович
senegovets@mail.ru
Строганов Сергій Валентинович
Сергієнко Костянтин Миколайович
ck@dyrpen.org